

Baltian maaseudun ja maatalouden murroksia

ALANEN, ILKKA (2004; toim.). *Mapping the rural problem in the Baltic countryside. Transition processes in the rural areas of Estonia, Latvia and Lithuania.* 284 s. Ashgate, Aldershot.

Maaseudun ja maatalouden muutokset Baltian maissa 1990-luvulla on Ilkka Alasen toimittaman englanninkielisen kirjan yleinen teema. Tarkempina aiheina ovat maaseutuyhteisöt Baltian maissa, teollisuusyksiköiden uudelleenjärjestäminen Virossa, yrittäjyys Baltian maaseudulla, maaseutumatkailu Virossa ja Liettuassa, Liettuan maatalouspolitiikka, pienen virolaiskylän hyvinvoinnin haasteet sekä iäkkäät Viron maaseudulla. Tämän lisäksi kirjassa on johdanto, kritiikki Maailmanpankin politiikkaa kohtaan ja yhteenveto. Monipuolisen teoksen kirjoittajat ovat Suomesta ja kohdemaista. Kirjan pääteemana pohditaan, miten maatalouden murros näkyy Baltian maiden maaseudulla ja kehitettiinkö maataloutta oikein?

Baltian maiden maaseutu on haasteellinen tutkimusteema. Siirtyminen suurten sovhoosien ja kolhoosien ajasta yksityiseen perhevetoiseen maatalouteen oli rajua. Maatilat yksityistettiin ja palautettiin neuvostokautta edeltäneille omistajille. Baltian maiden välillä on eroja, vaikka maat mielletään usein samanlaisiksi. Maatilojen yksityistäminen ja maaseudun murros tapahtuivat kussakin maassa eri vauhdilla ja eri tuloksin. Maatalouden tuotanto pieneni 1990-luvulla yli puolet Virossa ja Latviassa ja kolmanneksen Liettuassa. Alkutuotannon työntekijöiden määrä väheni samaan aikaan Virossa lähes kolme neljänestä, Latviassa neljänneksen ja Liettuassa pysyi ennallaan.

Alanen hyökkää kirjassa Maailmanpankkia vastaan. Hänen mukaansa tämä globaali toimija antoi 1990-luvun alussa vääriä suosituksia maatalouden kehittämiseksi Baltiassa. Suuret tilat pilkottiin pieniksi ja osuustoiminnan mahdollisuuksia vähäteltiin, koska ajateltiin idyllisten perhetilojen tuovan tehokkuutta maatalouteen. Murroksessa maatalouden ja maatilojen kehittämisstrategioiden sijasta elettiin lähes kädestä suuhun. Toimittiin eri tavoin eloon jäämiseksi ja markkinatalouteen kytkeytyvä johtamistaito oli puutteellinen.

Maatalouden uudistuspolitiikat toivat erilaisia tuloksia. Osuustoiminnan tai yhteisesti omistettujen maatilojen osuus Virossa oli 1990-luvun lopussa lähes puolet, Latviassa neljännes ja Liettuassa viidennes. Omistusoikeus ei kuitenkaan ratkaise maatalouden tehokkuutta. Viro noudatti talouden sokkiterapiaa ankarimmin. Maan hallitus alisti maatalouden markkinataloudelle 1990-luvun alussa ja lähti nopeasti kohti palvelu- ja informaatiotaloutta. Monet voittivat, mutta monet myös hävisivät. Latviassa maatilojen omistusoikeuden nopea muutos vei kaokseen, kun suuret maatilat pilkottiin tilkkutäkeiksi. Uskottiin ahkeraan ydinperheeseen vauraalla maaseudulla, mutta toisin kävi. Liettuassa pyristeltiin maatalouden suurta murrosta vastaan ja maa jäi maatalousvaltaisemmaksi. Maaseutu tarjosi työtä, mutta palkat ja tehokkuus olivat vaatimattomia.

Nyt on helpompi pohtia, olisiko maatalouden uudistamisessa pitänyt toimia toisin. Baltian maiden jäsenyys Euroopan unionissa vie taas kohti suuria, koneellistettuja ja erikoistuneita maatiloja. Virossa säilyivät 1990-luvulla suuret maatilat Latviassa ja Liettuassa useammin. Tämä,

maataloustoiminnan uudelleenjärjestäminen ja koneellistaminen tehostivat maataloutta 1990-luvulla. Aiheesta kirjaan artikkelin kirjoittanut, Suomessakin väitellyt Rein Ruutsoo korostaa kansakunnan yhteistä muistia, joka säilyi Virossa yli neuvostokauden. Hän nostaa esille myös yhteydet Suomeen, josta noukittiin maatalouden tietotaitoa Neuvostoliiton aikana. Maatilojen yksityistämisen hitaus auttoi pahimman vaiheen yli 1990-luvun alussa. Toisaalta maatalous työllisti 1990-luvun alussa noin 165 000 työntekijää ja nykyään vain noin 31 000. Määrä vähenee edelleen, eivätkä kaikki suinkaan ole löytäneet töitä informaatiotaloudessa.

Kirjan toimittanut Alanen sitoo käsitteellisesti näkemyksensä regulaatioteoriaan ja yritystoiminnan instituutioihin. Hän korostaa moraalisen perustan ja luottamuksen merkitystä maaseudun kehittämisessä. Mikäli asukkaat itse ovat mukana päättämässä maatalouden uudistamisesta, he omaksuvat muutosprosessin paremmin. Hänen mukaansa tulokset ovat tällä tavoin toimittuna parempia kuin Maailmanpankin tai valtion sanelupolitiikan kautta. Kritiikkinä tähän voidaan esittää, että pienten Baltian maiden maatalouspolitiikassa instituutioiden (EU, WTO, Maailmanpankki jne.) merkitys on suuri. Asukkaat eivät itse voi määrätä maatalou-

den kehittymistä. Tästä Virolla, Latviassa ja Liettualla on jo aiempia kokemuksia Neuvostoliiton vilja-aittana ja lihavarastona.

Kirjan artikkelit ovat varsin epäyhtenäisiä. Osa on teoreettisesti perusteltuja, osa on maiden maatalouspolitiikan kuvailua. Kansainväliselle yleisölle suunnatun kirjan viitteistä yli 90 prosenttia on englanninkielisiä. Baltian maiden omakielisten lähteiden lähes täydellinen karsiminen on tietoinen, mutta ikävä valinta. Paljon kontekstisidonnaista tietoa jää pimentoon. Baltian maissa paljon matkaneena maantieteilijänä hahmotan nämä maat ja niiden alueet kohtuullisen hyvin. Kirjan nimessä on sana ”*mapping*”, mutta itse kirjassa ei ole yhtään karttaa. Alueet ja paikannimet jäivät monille lukijoille kuriositeeteiksi. Kirja nostaa esille monia mielenkiintoisia seikkoja maaseudun kehityksestä. Kannustan suomalaisia maantieteilijöitä tarttumaan näihin aiheisiin. Baltian maiden maatalouden ja maaseudun murros jatkuu vielä 2000-luvulla.

JUSSI S. JAUHAINEN

*Maantieteen laitos, Oulun yliopisto
Geograafia instituut, Tartu ülikool*